

Se Stalinovými trenýrkami není žádná legrace

Recenze filmu Velká voda

Magický příběh o životě mezi čtyřmi stěnami dětského lágru, o Stalinových trenýrkách, a o životní volbě, jež někoho potká už v deseti letech.

Sanitka převáží Lema Nikodinoského (Meto Jovanovski) do nemocnice. Starý politik ví, že umírá, a tak rekapituluje svůj život. Vzpomíná na osudovou volbu, jež musel učinit v deseti letech, a kterou, ať už do konce života udělá cokoliv a stane se třeba celonárodním symbolem demokratizace, si sám pro sebe nikdy neodčiní a bude si ji vyčítat po celý život.

Malý Lem (Saso Kekenovski) je na konci druhé světové války odchycen uprostřed polí a převezen do sirotčího domova. Není to žádný klasický děcák, ale ústav pro převýchovu dětí padlých nepřátel komunistického režimu. Dozorci s oblibou používají nacistickou „metodiku“ práce, neustálá šikana je tučným písmem vytištěna na programu dne, dětem je z hlavy vymýváno náboženské smýšlení a nahrazováno komunistickou ideologií. Když je však do lágru přivlečen žid Isak, začnou se dít podivné věci..

Film vznikl podle knihy Živko Činga, původně psané pro děti. I na děj ve filmu nahlížíme jakoby očima dítěte, zde je však zdůrazněna konfrontace s krutou realitou a zcela nedětskými starostmi. Režisér Ivo Trajkov, jež v Čechách režíroval například *Kanárskou spojku*, tentokrát točil v rodné Makedonii; Česká republika přispěla pouze finančně, a na Barrandově byl míchán zvuk. A balkánská poetika a syrovost se do snímku zřetelně otiskují. Živá kamera tvoří překrásné obrazy, či snímá scény z neobvyklých úhlů, často z nadhledu, jako by byla malou průmyslovou sledovací kamerou umístěnou na vnější zdi, obehnané kolem tábora.

Hereckému ansámblu vévodí představitelé dozorců, ať už titovský Mitko Apostolovski v roli rozpolceného správce Aritona, či Verica Nedeska jako brutálně atraktivní soudružka Olivera. Klíčovým bodem bylo obsazení role Isaka. Po neúspěšném hledání vhodného chlapce Trajkov do role obsadil dívku, Maju Stankovskou, a není to vůbec poznat. Stankovska však zpočátku nedokáže Isaka obdařit aurou nadpřirozenosti a mystiky, ani onou silou osobnosti, která je nám po celou dobu prezentována. Je to však i chyba režiséra, jež není schopen Isakovo zjevení vhodně filmařsky podpořit a zveličit. Jediné, co nám má sugerovat Isakovu vyjimečnost, je opakované hřmění pokaždé, když Isak vykonává něco „magického“. Postupně se však ona aura kolem Isaka buduje, hlavně díky zvuku a kameře, a divák je tak vtahován do hypnotického víru krutých událostí. Hudba je chvílemi až na hraně, balancuje mezi balkánskou smutnou lyrikou a až orchestrální patetičností, ale prakticky nikdy onu hranu kýče nepřekročí a spíše diváka strhne. Zvukové efekty jsou zveličené nadměrnou hlasitostí, což jednak může evokovat vzpomínky z dětství, kdy je všechno větší a zesílené, a druhak to přispívá k atmosféře magičnosti a silněji vnímané reality, kdy se vše zpomalí, svět zatají dech a očekává velké věci.

Velice přesvědčivý je namluvený poetický komentář, jež dodává příběhu na tragice, stejně jako postava starého Lema, zjevující se ve vlastních vzpomínkách. Z fraškovité scény se ztracenými trenýrkami ve skutečnosti mrazí, a věříte komentáři, když říká: „Celý tábor byl nemocný strachy.“

Ivo Trajkov vybudoval velice silný a působivý příběh o jednom malém dramatu, jakých muselo být po celé Jugoslávii tisíce, velký film, jež svou výpovědí i ztvárněním přesahuje hranice malé Makedonie i historicky stejně postižené části Evropy. Místy se pohybuje až na pomezí uměřenosti a kýče, o to víc je však srozumitelnější širšímu publiku.